

Фондация RiskМонитор

2009

ОРГАНИЗИРАНА ПРЕСТЪПНОСТ,
ОБЩЕСТВЕН ИНТЕРЕС
И СТРАТЕГИИ НА ОБВИНЕНИЕТО

8

**ОРГАНИЗИРАНА ПРЕСТЪПНОСТ,
ОБЩЕСТВЕН ИНТЕРЕС
И СТРАТЕГИИ НА ОБВИНЕНИЕТО**

Фондация **RiskМонитор**

Татяна Ваксберг

ОРГАНИЗИРАНА ПРЕСТЪПНОСТ, ОБЩЕСТВЕН ИНТЕРЕС И СТРАТЕГИИ НА ОБВИНЕНИЕТО

Автор: Татяна Ваксберг

Фондация „РискМонитор„

София, 2009, ISBN 978-954-92264-7-8

Фондация **РискМонитор**

България, София 1000, ул. Аксаков 46

ел. поща: riskmonitor@riskmonitor.bg

<http://www.riskmonitor.bg/>

Със съдействието на

Trust for Civil Society
in Central and Eastern Europe

Съдържание

РЕЗЮМЕ	5
А. Обща информация за проекта	6
В. Контекст на изследването	6
 ЧАСТ I	
МЕДИИ	8
„Мутрите“ в българската преса	8
Сравнения с Америка на 20-те	10
Изразът „организирана престъпност“ в медиите	11
<i>Кой говори във в. “24 часа”</i>	12
<i>Кой говори във в. “Труд”</i>	13
<i>Кой говори във вестник “Капитал”</i>	13
„Организирана престъпност“ = „мафия“?	14
120 мафии	15
 ЧАСТ II	
ПРОКУРАТУРА	18
Организираната престъпност в отчетите на прокуратурата	18
Изразът „организирана престъпност“, в прокуратурата	20

Много цифри = малко данни	24
Липсващи показатели.....	26
Организираната престъпност в обвинителните актове на прокуратурата.....	29
<i>Видове разследвани престъпления</i>	29
<i>Разследвани структури в престъпния свят</i>	30

ЧАСТ III

МЕДИИ И ПРОКУРАТУРА..... 33

„Липсващ“ съдебен процес.....	33
„Срамни“ присъди.....	34

ЧАСТ IV

ИЗВОДИ..... 36

Понятиен хаос.....	36
Неясна отчетност на прокуратурата	36
Липсващата тема за съдебния процес.....	37
Споразумението – успешен и неоценен инструмент.....	37

ЧАСТ V

ПРИЛОЖЕНИЯ..... 38

ОРГАНИЗИРАНА ПРЕСТЪПНОСТ, ОБЩЕСТВЕН ИНТЕРЕС И СТРАТЕГИИ НА ОБВИНЕНИЕТО

РЕЗЮМЕ

Този проект трябваше да установи дали прокуратурата и медиите имат една и съща представа за организираната престъпност. Докладът, който следва, отговаря отрицателно на този въпрос и анализира причините.

Изследването откроява четири високо рискови прояви в двете изследвани групи:

- Понятиен хаос във всекидневниците и прокуратурата за това какво е организирана престъпност. И в двата случая това се дължи на прекомерна политическа употреба на израз с неясно съдържание;
- Неясна отчетност на прокуратурата за това кои са нейните дела срещу организираната престъпност и как се развиват. Качествени показатели липсват, а количествените са ненадеждни. Така наред с неуспешните дела остават в неизвестност и успешните. Въведените реформи са малко, но често се представят като изчерпателни. Липсва публичен интерес към принципите на отчетността;
- По-слабо внимание към съдебния процес от страна на водещите всекидневници и неадекватно отчитане на важността му от страна на прокуратурата. Медиите информират за престъплението, но рядко проследяват разглеждането му в съдебната зала. В отчетите на прокуратурата не е посочено как се развиват делата за организирана престъпност в съда;
- Системно неудобство от прилагането на един успешен инструмент на правосъдието: споразумението. Повечето осъдителни присъди срещу организираната престъпност са постигнати именно така, но това е факт, който не достига до обществото. Този нов инструмент в законодателството е чужд на традиционното за България схващане за правосъдието. Успешните резултати, до които води прилагането му, са съчетани с липсата на разяснителна кампания за смисъла му. Това разминаване се определя като драматично.

A. Обща информация за проекта

Този доклад борава с публикации във вестниците „Труд“, „24 часа“ и „Капитал“, с отчетите на Прокуратурата на Република България за 2006 и 2007 г., както и с обвинителни актове срещу организираната престъпност, внесени в съда през календарната 2007 г.

Достъпът до обвинителните актове беше осъществен с изключителното съдействие на главния прокурор Борис Велчев и говорителя на главния прокурор Маргарита Попова.

Изследването е проведено между април 2007 и май 2008 г.

Ръководител на проекта е Татяна Ваксберг. Проектът е осъществен с участието на Деян Паскалев.

B. Контекст, в който е извършено изследването

Изследването е извършено в условията на прогресиращо отдръпване на аудиторията от медиите и при висок процент недоверие, изразено към органите на съдебната власт.

Работата над проекта започна и завърши в контекста на едни и същи стойности на отрицателното отношение на обществото към правоприлагащите институции: 71% неодобрение за следствието, 72% за прокуратурата и 77% за съда¹. В рамките на едногодишния период съдебната власт не успя да постигне нито допълнително увреждане, нито покачване на своя престиж. За България това негативно отношение е норма, устойчиво проявявана в продължение на години. Според агенция MBMD през периода 2002–2008² стойностите на неодобрението към съдебната власт (общо) никога не са падали под 70 %³.

В периода, в който беше проведено изследването, медиите отбелязаха пореден, макар и незначителен в абсолютни стойности, отлив на аудитория. Според Мира Янова, директор на социологическата агенция MBMD, в последните десет години се наблюдава устойчив процес на редуциране на читателите на вестници. Към декември 2007 г. почти половината граждани заявяват, че не четат никакви всекидневници. Само 15% от тях засичат информацията, която получават, от груга медия. Приблизително толкова – между 40 и 50 % – са и хората, изразяващи в различна степен неодобрение към пресата, още от 2002 година.⁴ Само 9 % „вярват изцяло“ на българските медии, а 38 % смятат, че по-голямата част от медиите съзнателно манипулират публиката си⁵.

¹ Оценка за дейността на институциите. Данни от национално представително проучване, проведено от социологическа агенция Алфа Рисърч. <<http://www.aresearch.org/institutions.html>>

² Доверие в институциите. Обобщение на периодично провежданите изследвания на агенция MBMD <<http://www.mbmresearch.com/bulgarian/news/rating.htm#court>>

³ През 2000 г. агенция Алфа Рисърч е измерила приблизително сходни показатели на недоверието към съдебната власт (общо): 64 %. През 2001 г. този процент е 74.

⁴ Доверие към институциите. Обобщаващи данни от проучвания на агенция MBMD <<http://www.mbmresearch.com/bulgarian/news/rating.htm#presse>> Вж. също анализ на Мира Янова от декември 2007 г., достъпен на адрес <<http://www.econ.bg/news/article134760.html>>

⁵ Данните са от национално представително проучване, проведено от социологическа агенция Алфа Рисърч в периода 15-28 април 2008 г. по поръчка на В-Капитал. <<http://www.aresearch.org/capital/1535.html>>

Част I

Медии

„Мутрите“ в българската преса

Април 1995 г. бележи повратен момент за българските медии. Тогава за първи път „мутрите“ стават герои на вестникарски репортажи. Всекидневникът „Стандарт“ публикува обширен репортаж и снимки от погребението на създателя на силовата групировка ВИС Васил Илиев. Към датата на неговото убийство вестникарските герои нямат нищо общо със света, разкрит на онова погребение. Медиите пишат предимно за политици, разглеждани тогава като автентичните герои на прехода. Улицата наднича от статиите предимно в онези случаи, в които става дума за политическа акция, спонтанен протест или партиен митинг, заявен от политически ангажирани хора, без непременно да се държи сметка за тяхната численост. Публикацията в „Стандарт“ хвърля светлина върху друга действителност. В резултат тиражът на вестника нараства тройно. От този момент нататък прогресивно се разширява полето, което целият медиен пазар предоставя за информации, свързани с герои на подземния свят или на техни приближени.

В самото начало на този нов период от битността на българските медии феноменът „мутри“ е коментиран достатъчно открито и в голяма част от случаите – остро. Погледът е аналитичен, подплатен с устойчива гражданска позиция или с характерния за времето хумористичен заряд.

Но практически всичко, което следва оттук нататък, представлява неравна битка на редакциите с българския език. Как да се определи героят, за когото пишеш? Особено ако се вземе предвид синтактичният модел, наложен в зората на прехода от вестник „24 часа“ – той изисква значителен набор от синоними, поставяни като подлози на кратки изречения, оформящи общата информация за действие на дадено лице (например: „Желю Желев замина за ... Президентът каза, че ... Политикът е радетел на ... Авторът на „Фашизмът“ потвърди, че...“). Но ако героят е „мутра“? Ако се въоръжи с това определение в писмена форма, вестникът надали би оцелял и няколко часа. Тогава на помощ идват многобройните елипси, с които престъпният свят бива назоваван. В тях традиционно отсъства така задължителното съществително на мястото на подлога: (например: „Близкият до охранителния бизнес...“; „Свързаният със застрахователния бизнес...“) С неудобство и в началото плахо, някои от мутрите биват определяни с думата „бизнесмен“. В следващото десетилетие тази тенденция се превръща в норма.

Постепенното навлизане на подземния свят на страниците на печата в средата на 90-те е съпроводено с прогресираща критика към органите на правосъдието. Тогава на мутрите не се гледа като на феномен, който изисква неотложна държавническа намеса. От пра-

Восъдието се очакват действия в друга посока – в началото срещу Политбюро, после срещу създателите на финансови пирамиди, срещу самозваните банкери на фалирала банки. За разлика от така трудния за определяне престъпен свят, правосъдието е определено пределно ясно в различните и стремително сменящи се портрети, начертани от пресата – в началото на прехода правосъдието е „комунистическо“, впоследствие – „синьо,“/„разбито“, още по-късно – „тромаво“, а накрая и „непрофесионално,“/„некадърно“. В края на 90-те то все повече и повече е определено като „неработещо“. Десетилетие по-късно тази квалификация е бетонирана и от единствената институция, консенсусно приемана като рефер в спорове от институционален характер: Европейската комисия.

Целият период на 90-те се характеризира със смущаваща диспропорция в публичния образ на мутри и държавно обвинение: докато подземният свят се олицетворява с все повече хора с прякори, фирми и дейности, прокуратурата, обратното, е подложена на все по-задълбочаваща се персонификация с нейния ръководител, а дейността ѝ е обвита в секретност.

След голямата кадрова чистка от пролетта на 1992 година медиите боравят с около четири имена на прокурори, сред които основната фигура е тази на главния прокурор Иван Татарчев. Изключително рядко вестниците пишат поименно за прокурори, различни от прякото обкръжение на началника. Интересът от самото начало е съсредоточен върху шумните дела, образувани срещу известни партийни кадри или, впоследствие, срещу „банкери“. В редица случаи популярните дела съвпадат и с популярните фигури, повдигнали обвинението. Неусетно, но сигурно, идеята за правосъдие, представена на страниците на българския печат, започва да се свързва с ограничен до единици прокурори кръг и до единици дела, чийто ход мъчително си проправя път през неясни процедури. Политическият характер на медийно отразените дела се възпроизвежда и във времето на мандата на следващия главен прокурор – Никола Филчев. Този период преминава под знака на доведено до крайност олицетворение на институцията с нейния ръководител. Имената на единици високопоставени прокурори все по-рядко се споменават като самостоятелна величина; все по-често те биват определяни като „близките до главния прокурор“ – езиков похват, който почти дословно възпроизвежда вестникарските определения на фигури от подземния свят.

Към периода, изследван в този доклад, представата за това какво е престъпен свят и кой е отговорен за посочването му като такъв, е почти завършена:

- „мутрите“ се измерват със стотици;
- прокурорите се измерват с единици;
- „мутрите“ сменят поколения, кланове, названия, зависимости и видове бизнес;
- прокурорите сменят сгради, в които работят;
- „мутрите“ извършват дейност, с която се прочуват;

- прокурорите не извършват дейност, с която се прочуват;
- „мутрите“ са хора, на които младежите често искат да приличат;
- прокурорите са хора, на които младежите в никакъв случай не искат да приличат;
- „мутрите“ са недосегаеми;
- прокурорите са недосегаеми.

Сравнения с Америка на 20-те

Българските медии често сравняват размаха на местната престъпност с времето на Ал Капоне. Вестник „Труд“ дори отбелязва, че чикагският гангстер е вече надминат от постиженията на българската мафия⁶.

Аналогиите с Америка от 20-те продължават и с примери за държавното противодействие на престъпността. Според вестник „Труд“⁷ и вестник „24 часа“⁸ българската администрация се опитва да следва американския опит от 30-те години, за да се справи с проблема. На фона на тези публикации обаче водещите всекидневници често публикуват редакционни коментари за това, че институциите бездействат и че в резултат на това никои бандит не е наказан.

Интересът към Ал Капоне е регистриран в над 102 предимно обемни публикации на трите вестника за периода 2003–2007 (23 от тях са от 2007 г.). Тези публикации могат да се обособят в две основни групи. В първата попадат текстове, в които Ал Капоне е разглеждан като създател на високо рискова престъпност, подкопаваща устоите на държавата и сигурността в обществото. Във втората група попадат текстове, в които той е представян като романтичен герой от една примамлива епоха. В нея се откроява оприличаването му на „мускетар на гангстерството“⁹. В друг текст организираното от Ал Капоне масово убийство, влязло в историята като „Клането на Свети Валентин“, е наречено „култова история“¹⁰. В първия брой на в. „Труд“, отпечатан в „европейската“ 2007 г., се говори за заведение „Ал Капоне“, което се намира на границата с Гърция и „напомня за славните времена на контрабандата“¹¹. Друга публикация, посветена на предстоящо модно ревю в София, обещава: „Топкрасавиците ще бъдат облечени в грехи, каквито са носили в Чикаго във времето на мафиотите Лъки Лучано и Ал Капоне през 30-те години в известния „Котън клуб“¹². Над този текст е поме-

⁶ „София надмина Чикаго от времето на Ал Капоне.“ Вж. Желев, Веселин. „България ли? Там убиват банкери“. В. „Труд“ от 27 октомври 2005 г.

⁷ Кръстева, Красина. „Правим звено за корумпирани шефове“. В. „Труд“ от 13 декември 2003 г.

⁸ Публикация без автор. „Акция „Ал Капоне“: дебнат 60 по списък“. В. „24 часа“ от 25 март 2004 г.

⁹ Без автор. „Класици“. В. „Труд“ от 14.12.2003 г.

¹⁰ Без автор. „Примерът на Ал Капоне“. В. „Труд“ от 12 септември 2005 г.

¹¹ „Барьерите – в музея“. В. „Труд“ от 3 януари 2007 г.

¹² Без автор. „Модна фиеста а ла „Котън клуб“ в НДК“. В. „Труд“ от 26.03.2005 г.

стена традиционната за вестника снимка на гола жена, а вдясно от нея се виждат министърът по европейските въпроси Меглена Кунева и политическата журналистка Цветанка Ризова от Нова телевизия. Картината е допълнена от два цитата, приписани на Ал Капоне: „Живей бързо, за да умреш млад и да бъдеш красив труп“,¹³ и „с блага дума и зареден пистолет можеш да постигнеш повече, отколкото само с блага дума“,¹⁴.

Ако е вярно, че София е надминала Чикаго от времето на Ал Капоне, то не е сигурно дали според всички български медии това е обезпокоителен факт.

Изразът „организирана престъпност“ в медиите

През изследваната 2007 година двата водещи всекидневника са публикували общо 67 материала, съдържащи израза „организирана престъпност“. Популярността на този израз не е еднаква в двата вестника, доколкото в „Труд“ той се появява по-често, отколкото на страниците на „24 часа“. Седмичникът „Капитал“ е регистрирал 20 статии, съдържащи израза.

Прегледът на публикациите представя картина, обща за двата всекидневника и значително по-слабо проявена в седмичника „Капитал“: в повечето случаи изразът е употребен не авторски, а в рамките на цитат от политик, длъжностно лице или чуждестранен доклад. Многобройните репортажи и информации по теми като трафика на хора и наркотици обикновено не съдържат този израз, макар че се забелязват и изключения. По правило изразът „организирана престъпност“ се употребява при изброяване на проблемите, пред които е изправена страната. Анализът на понятието е рядкост. Основният информационен повод, породил употребата му, обикновено е доклад на ЕК, в който се измерва способността на страната да се справи с организираната престъпност. Общият поглед върху публикациите очертава синхрон в подхода към този израз: това е външно тяло. То е достатъчно абстрактно, за да присъства в разискване на конкретни сюжети, но и достатъчно натрапчиво като употреба от политическия елит, за да бъде подминато въобще.

Понятието „организирана престъпност“ има десетки дефиниции, давани от изследователите на този феномен. Макар че те не са предмет на това изследване, важно е да отбележим, че нито една от тях няма статута на универсална. Западноевропейските и американските медии обикновено използват израза наред с пояснението какво имат предвид или с уточнението, че съвсем конкретен елемент от дейността на дадена група я причислява към определението организирана престъпност. Вниманието към детайла и сегментираното описание на престъпната дейност е основното оръжие, с което авторитетните медии се борят срещу многообразието от дефиниции.

¹³ „Убийците на Аркан чакат разплата“. В. „Труд“ от 16 октомври 2006 г.

¹⁴ Обзор на бандитизма през 2006 г. В. „Труд“ от 13 декември 2006 г.

В наблюдаваните български ежедневници се проявява по-скоро друго: механично възпроизвеждане на понятието, което в голяма част от случаите е било употребено от цитиран в пресата политик. Доколкото цитираните системно смесват рецидивните тежки престъпления и класическите мафиотски прояви, това объркване навлиза и на страниците на печата. Изключение правят статиите, писани от репортери, профилирани в разследването или проследяването на високо рискови процеси, консенсусно определяни по света като „ресори на мафията“: трафик на хора и наркотици, пране на пари, срастване на престъпността с държавата.

Кой говори във в. „24 часа“

Публикациите, съдържащи изрази „организирана престъпност“, са общо 29.

Огромната част от тях – общо 22 – представляват възпроизвеждане на чуждо мнение, в което е фигурирал изразът.

13 от тези 22 публикации се позовават на доклади от и за Брюксел (3), както и от САЩ (3), на изказвания на български и чужди политици (3), както и официални съобщения за предстоящо или вече реализирано сътрудничество с чуждестранни партньори (3), съобщения на институции за дейността им (1).

Други 7 публикации в този раздел представляват интервюта с политици (2), експерти (1), бивши и настоящи ръководители от полицията (2), представители на прокуратурата (2).

Последните две публикации представляват превод от чужди издания.

Отделна група публикации (3) съдържа анализи на независими експерти, свързани с темата „организирана престъпност“.

Само 4 пъти (13,5 %) за цяла година журналистите на „24 часа“ са сметнали за нужно да употребят изрази „организирана престъпност“ по свое лично усмотрение и във връзка с темата, над която са работили. В три от случаите става дума за аналитични материали, проблематизиращи класически прояви на организираната престъпност: системен контрабанден внос на стоки с участието на държавен служител¹⁵; престъпления срещу интелектуалната собственост¹⁶; стремеж на сенчестия бизнес към органите на местната власт¹⁷. Четвъртият материал е кратък редакционен коментар, в който се изразява съмнение в способността на властите да се справят с организираната престъпност.

¹⁵ Ангелов, Слави. „Ще се изтръска ли Пурата в Темуда?“ В. „24 часа“ от 22 септември 2007 г.

¹⁶ Въгленов, Станимир. „Кой ни извади от пиратския списък“. В. „24 часа“ от 3 май 2007 г.

¹⁷ Иванова, Елица. „БСП и бизнесмени на война в Дупница“. В. „24 часа“ от 28 септември 2007 г.

Кой говори във в. „Труд“

Публикациите, съдържащи израза „организирана престъпност“, са общо 42.

В по-голямата част от тях – в общо 33 публикации – изразът е употребен в рамките на позоваване на официални лица или на цитат от публична фигура.

10 от тези 33 публикации представляват интервюта, взети от политици (2), политолози (1), експерти (1), представители на тайните служби (1), прокуратурата (2), МВР (1), творци (2).

Останалите 23 публикации в тази група съдържат израза „организирана престъпност“ като част от доклад от и за България до ЕС (1), от САЩ (1), от прокуратурата (3); или изразът е споменат в рамките на мнение на представител на разузнавателна служба (2), на прокуратурата (1), на ЕС (1), на политици (6); или е фигурирал в статия от чуждестранния печат, преведена на български (3).

Вестникът публикува един анализ на независим експерт, който употребява израза.

През 2007 г. в. „Труд“ е публикувал общо 8 (19 %) статии на свои журналисти, в които изразът „организирана престъпност“ е бил употребен авторски. Две от тях са посветени на институциите¹⁸, призвани да се борят с престъпността и на инструментите¹⁹, с които тази борба би следвало да е постижима. Други две представляват поглед към престъпния свят, като проследяват неговата трансформация²⁰ или описват полицейска акция, предотвратила нов внос на кокаин²¹. Пета третира проблемите на сигурността около статута на Косово²². Останалите три представляват неподписана информация и кратки редакционни коментари.

Кой говори във вестник „Капитал“

Публикациите, съдържащи израза „организирана престъпност“, са общо 20.

В този вестник употребата на израза е преобърната спрямо картината, очертана във всекидневниците. Тук преобладават експертните и авторски публикации, а цитатите са сведени до минимум.

¹⁸ Караабова, Емилия, Бъчварова, Албена. „Родното ФБР заплашва да погълне МВР“. В. „Труд“ от 18 юли 2007 г.

¹⁹ Христовска, Лилия. „Съдбата на разследването? Крачка напред, две назад“. В. „Труд“ от 19 ноември 2007 г.

²⁰ Ботев, Александър. „Новите босове се договарят за цени и политици“. В. „Труд“ от 10 май 2007 г.

²¹ Георгиева, Ваня. „Разбиха канал за кока на нигерийската мафия“. В. „Труд“ от 15 ноември 2007 г.

²² Петров, Николай. „Независимо Косово – бомба или пушилка“. В. „Труд“ от 16 ноември 2007 г.

В 5 от публикациите изразът е употребен в рамките на цитат или позоваване на официално лице или институция. В два от случаите са цитирани доклади на прокуратурата и на Държавния департамент, в други два е препечатана статия от чуждестранния печат. Присъства също и едно интервю с представител на ЕК.

Групата на експертните статии, в които е използван изразът, е представена с 4 публикации.

Най-обемна е групата на публикациите с авторска употреба на израза – те са общо 11 (55 %). Във всичките става дума за класически престъпления, извършвани от организираната престъпност – пране на пари²³, убийство²⁴, контрабанда на стоки с помощта на държавни служители²⁵; за транснационалните измерения на престъпността, сраснала се с държавното управление²⁶; за инструменти за справяне с престъпността или за институционалното устройство на натоварените с тази задача органи²⁷.

„Организирана престъпност“ = „мафия“?

Популярният езиков спор за това дали единият израз е синонимен на другия, намира ясен отговор на страниците на българския печат – не. Или поне така изглежда от практическата употреба на двете понятия, която не се съобразява с никакви теории.

„Организирана престъпност“ е израз, към който редакциите подхождат с очевидна предпазливост. Предпочитат да цитират друго и отбягват да поясняват какво имат предвид, ако използват израза по свой избор. Употребата му имплицира, че между цитирания политик, читателя и автора на материала съществува неписан и неизречен договор за смисъла на този израз.

В употребата на думата „мафия“ не се забелязва и помен от подобно притеснение. Тя се използва средно три пъти по-често (вж. Таблица 2, стр 38), среща се по всички страници (от спортните до тези, посветени на културата) и във всички журналистически жанрове (от интервюто до информационната бележка). Броят на авторската употреба тук надвишава 90%. Това ни позволява да заключим, че думата „мафия“, както и смисълът, с който публично бива натоварена, е почти изцяло собствено творение на българската журналистика.

²³ Манолова, Цветелина. „Сръбската пералня за пари“. В. „Капитал“ от 12 октомври 2007 г.; Николов, Йово, Босев, Росен. „И делото срещу Брендо издъхва“. В. „Капитал“ от 22 юни 2007 г.

²⁴ Босев, Росен. „Убийствени показания“. В. „Капитал“ от 27 април 2007 г.

²⁵ Босев, Росен, Михалев, Иван. „Държавата на Пурата“. В. „Капитал“ от 29 юни 2007 г.;

²⁶ Господинова, Велина. „Православни от всички страни – обединявайте се“ В. „Капитал“ от 9 февруари 2007 г.; Матеев, Йордан. „А сега накъде?“ В. „Капитал“ от 23 май 2007 г.

²⁷ Босев, Росен. „От НАС всички са доволни“. В. „Капитал“ от 21 септември 2007 г.

Прочитът на статиите показва, че практическата употреба на думата отдавна е надскочила ограниченията на тълковния речник²⁸. Вестниците определят с нея практически всяка група хора, независимо от нейните цели и дейности. Само така може да се обясни фактът, че в групата на мафиотите пресата поставя едновременно Ал Капоне и режисьори на дублажа от град София. Общото смислово поле, обитавано от думата, е това на вменения заговор на групата да не допуска до вътрешния си кръг външни лица. По тази причина в ранг на мафиотски групи са изведени както онези, които пласират хероин, така и онези, които систематично подбират едни и същи творци за членове на фестивално жури. В повечето случаи групата е подозирана в извършването на нередности, понякога – в извършването на законна, но неприятна за обществото дейност, рядко – на престъпления. Така, освен от трафикантите на хора, мафиотите са персонифицирани и от учителите по литература, които дават частни уроци.

120 мафии

Разбира се, пресата твърдо смята, че прането на пари или трафикът на хора и наркотици представляват дейност, характерна за мафията. Но наред с тях и наравно с тези престъпления в последните пет години печатът лансира идеята и за цяла плеяда от по-слабо прочути мафии (всички следващи определения са дословни цитати от трите наблюдавани вестника, списъкът не е изчерпателен).

По общия предмет на дейност и основни характеристики се споменават следните мафии: борческа, допингова, гървена (тази, която подклажда умишлени пожари в горите с широколистна гървесина), вътрешноведомствена, комшийска, фестивална, зеленчукова и отделно плодова, иманярска, мютюнева, гюнерна, жилищна, общинско-боклучийска, железарска, автоджамбазка, импулсна, кабелна, хайверена, мигена, шуробаджанажка, а също и мафия по сметищата (за подбор на строителни отпадъци).

При разделение по професионален признак се обособяват следните мафии: театрална, кинаджийска, дублажна, лекарска, митничарска, футболна, съдийска, цветарска, строителна, пощенска (тази, която губи писмата), летищна (тази на носачите, които насочват излизащите пътници към таксита със завишени тарифи) и отделно таксиметрова (тази на скъпите таксита в града), мафия на коневъдите, мафия на частните учители, но също и сложно-съставната учителско-министерска мафия.

Мафиите могат да са организирани и по институции или по места-работа: мафия в Булгартабак, мафия на Уолстрийт, мафия в неправителствените организации, мафия в тотото, мафия във фришоповете, мафия в СДС, мафия в ДПС, мафия в телевизионните игри.

²⁸ Според тълковния речник на БАН, издаден през 1993 г., „мафия“ има две значения: „1. Тайно, с престъпнически цели гружество в Сицилия; 2. прен. Разбойническа шайка.“

Съществуват и временно възникнали мафии, чийто хоризонт е ограничен във времето и пространството. Такава е мафията в общинската приватизация.

Други мафии са обособени по национална принадлежност: руска, украинска, арменска, грузинска, чеченска, италианска, сицилианска, японска, китайска, арабска, бразилска, полска, еврейска, нигерийска, ирландска, българска, албанска, турска, югославска, сръбска, циганска и отделно ромска, черногорска, хърватска, македонска, но дори и херцеговинска (представляваща хърватското население на мюсюлманско-хърватската половина от Босна и Херцеговина). Независимо от локалните си измерения мафията бива също сръбско-гръцка, панбалканска, източно-европейска, международна и глобална. Съществува и мафия, която е родна.

Някои от мафиите, определени по национална принадлежност, имат свои специфични "ресори": албанска мафия за трафик на хора; турска енергийна мафия; китайска комунистическа мафия; еврейска комична мафия с Кръстник Уди Алън. Мафията може да бъде и световна стокова.

Отделно от националните мафии съществуват и градски. В тази група едновременно попадат неаполитанската, чикагската, велинградската, хасковската, тамбовската, симферополската, бургаската, поморийската, а също и строго профилираната агнешка мафия от Ихтиман.

Общият брой на групите хора, определени като „мафия“ в последните 5 години надвишава числото 120. Само за 2007 г. това число е 42.

През 2007 г. трите наблюдавани вестника са използвали изразите „мафия“ и „организирана престъпност“ съответно в 54 статии (в. „Капитал“), в 112 (в. „24 часа“) и в 180 (в. „Труд“).

Тази честота на употребата надвишава средно с 2 до 5 пъти честотата, с която вестник „Ню Йорк Таймс“ е използвал аналогичния за времето израз („Chicago Mob“ или „Chicago Gangsters“) на своите страници, като за САЩ това време се характеризира с безпрецедентна вълна от насилие и убийства, превземане на полицията и местната власт от гангстерите, поредица неуспешни опити виновните да бъдат наказани и последвалото осъждане на Ал Капоне за неплатени данъци (вж. Таблица 3, стр. 39).

Честата употреба на думата „мафия“ в различен контекст има най-малкото два ефекта. Първо, тя поражда заблудата, че всички престъпления са еднакво мащабни, а нередностите и престъпленията са синоними. Второ, тя води до внушението, че щом всяка сфера от публичния живот е засегната от мафиотско влияние, то това състояние е норма, а борбата с него – невъзможна.

Като цяло пресата демонстрира няколко групи противоречия, когато пише за организираната престъпност и мафията:

- Масовата употреба на израза „организирана престъпност“ не е съпро-

Вождана от ясно знание за това какво представлява тя и възниква не толкова в речта на медиите, колкото при възпроизвеждане на думи, казани от политици и официални лица;

- Масовата употреба на изрази „мафия“ е изцяло редакционен избор, който приравнява по тежест обикновени нередности и тежки престъпления;
- Разказът за мащабни престъпления на организираната престъпност съжителства с имплицитното съмнение, че това явление е автентично и/или осъдително.

Част II

Прокуратура

Организираната престъпност в отчетите на прокуратурата

25-годишният Акгенис Реджепов от Пловдив надали е предполагал, че ще се превърне широко обсъждана статистическа единица, когато е подхвърлил стандартните десет лева на двамата полицаи от Владая – да се почерпят. Спрели го посреднощ на 11 август 2006 г., без да е нарушавал знаците, без да е превишавал скоростта, без да е карал пиян. Поискали му документите и установили, че сред тях липсва един: гражданската отговорност. За да не му съставят акт, който води до административни главоболия, той предложил почерпка – 10 лева, в две банкноти по пет. И понеже единият полицай категорично отказал да ги вземе, Акгенис Реджепов достигнал до най-близкото до ума заключение: парите са малко. Добавил още пет лева, но в отговор бил направо арестуван. После му съобщили, че ще го пратят на съд за подкупване на тържавен служител. Накрая го освободили, но с мярка за неотклонение „подписка“. А през лятото на следващата година успешно го осъдили на пробация.

Акгенис Реджепов попада в списък на Софийската градска прокуратура²⁹, който илюстрира дела, свързани с организираната престъпност и високо рискови престъпления. В този списък от общо 57 дела попадат имената на няколко магистрати, няколко наркотрафиканти, един бивш министър и един банкер. До последните дни на календарната 2007 г. прокуратурата е отчитала делата, свързани с организирана престъпност, по твърде широк критерий. След това е въвела нов, по-прецизен, който е изхвърлил Акгенис Реджепов от списъка с елитните обвиняеми. Никога обаче тези критерии не са били публично съобщавани.

„Широтата“ на стария и неверен критерий е факт, който ръководството на прокуратурата признава в отчета за дейността си за 2007 г. В него тя казва³⁰, че до този момент е предоставяла данни, които не са били „прецизни“. Не е имало точни „критерии и показатели за отчитане на престъпленията“, а в отчетността е имало „субективизъм“. Това признание за чист произвол, упражняван в годишните статистически данни до 2006 г. Включително, може спокойно да се разглежда като революционно по своя характер. С него прокуратурата от първо лице дава отговор и на двете неизвестни, с които наблюдателите бяха принудени да работят до този момент:

²⁹ Списъкът е изготвен по искане и по критерии на ВКП.

³⁰ Доклад на Прокуратурата на Република България за дейността през 2007 г., представен през май 2008 г. Раздел 1, т. 4 <<http://www.prb.bg/php/fulltext.php?news>>

- Верни ли са статистическите данни на прокуратурата за това какво е вършила до 2006 г. в областта на организираната престъпност? – Не;
- Как да си обясним това, че в България доскоро е разследвана повече организирана престъпност (1220 дела през 2006 г.), отколкото в САЩ през всичките изтекли 70 години (между 51 и 130 дела³¹)? – С фалшива статистика.

Сравнението на годишните отчети на прокуратурата за 2006 г. и 2007 г. най-добре илюстрира фиктивната дейност, която една порочна статистика може да легитимира като реално свършена работа. През 2007 г. разследванията на организираната престъпност се свеждат до едно разбираемо число: 179. През 2006 г. обаче тези разследвания са били преброени със същия размах, с който пресата брои мафиите, и са дали числото 1220 (т. е. около седем пъти повече).

Това самопризнание за упражняван в миналото произвол с отчетността има оскъдни прецеденти в българската институционална история. Обикновено равностойките се извършват не за да очертаят важни за обществото проблеми, които впоследствие да бъдат превъзможвани, а за да прехвърлят отговорността за дадено бездействие върху екипа на предшественика. В отчета си за календарната 2007 г. прокуратурата обръща тази българска традиция. Тя обявява за неверни не само данните, посочвани от екипа предшественик, но и тези, които са били поднасяни в първите две години от мандата на действащия главен прокурор. С това институцията практически потвърждава едно от негативните становища на Европейската комисия. Според нея в България няма надеждна статистика, която да отрази движението на делата за организирана престъпност. В първия си доклад за напредъка на България, публикуван през юни 2007 г.³², Европейската комисия го толкова ясно открява това като приоритетен проблем, че говори за ненадеждността³³ на статистиката в цели шест пункта, посветени на свършено различни проблеми на българското правосъдие: оказва се, че повечето от тях не могат да бъдат анализирани тъкмо заради неверните или непълни изходни данни³⁴. С отчетния си доклад за 2007 г. прокуратурата потвърждава тази драматична диагноза и предупреждава, че досега предлаганите показатели са несъпоставими с новите. Прос-

³¹ Данни на ФБР <<http://www.fbi.gov/hq/cid/orgcrime/ocshome.htm>> за успешните дела и данни, получени от електронната търсачка Lexis/Nexis за Laborers for Justice <<http://www.thelaborers.net/lexisnexis/default.htm>>

³² Междинен доклад за напредъка на България по механизма за проверка и сътрудничество – февруари 2008 г. <<http://www.europe.bg/htmls/page.php?id=12394&category=381>>

³³ Статистиката е определена на четири места като „ненадеждна“, два пъти като недостатъчно прецизна и нецеленасочена; за нея е казано, че „не указва ясно типовете извършени престъпления“ и „смесва битовите убийства с тези, свързани с организираната престъпност“.

³⁴ В доклада се посочва, че липсата на надеждна статистика води до невъзможност да се анализират случаите на корупция и организирана престъпност, общата ефективност на съдебното производство и успешността на стратегиите за борба с организираната престъпност, които са изградени в рамките на европейски проекти. Според комисията тя е затруднена включително и в това да извърши проверка за напредъка на страната в областта на правосъдието.

то те са образувани от различни критерии, което обезсмисля сравнението им. Оттук нататък старите отчети на обвинението, свързани с организираната престъпност и корупцията, са автоматично лишени от стойност – те не би следвало да се използват от статистическия институт и не би трябвало да служат за открояването на дадена тенденция.

Това безпрецедентно за България признание е поднесено и прието със смуцаващо неглижиране на важността на този акт. Новината е съобщена на пресконференция, на която е представен и годишният отчет на главния прокурор. Освен нея пресата изслушва и множество разнородни факти, свързани и несвързани с този документ³⁵, а после ги отсява и подрежда според приоритетите, които им е придала. В резултат неверността на досегашната статистика остава без внимание на страниците на наблюдаваните вестници. Само вестник „Труд“ съобщава за „нова организация за водене на преписки и досъдебни производства“,³⁶ но без да уточнява какво точно означава това. Недостатъчният интерес на медиите към принципите на отчетността позволява по-нататъшни злоупотреби на самата прокуратура със същата тази стара и отречена от нея статистика³⁷.

Цялата извънредност на съобщението е неутрализирана и от един трудно обясним факт: след като поема върху себе си отговорността за един от основните упреци на Брюксел, прокуратурата така и не обяснява в какво се състои голямата промяна, която предприема. Нито в доклада за 2006 г. (с „грешните“ критерии), нито в доклада за 2007 г. (този с „подобрените“ критерии) се посочва старият принцип на групиране на делата. Съответно не може да бъде адекватно оценена и промяната. В този смисъл прокуратурата остава отворена вратата за нови обвинения в произвол.

Изразът „организирана престъпност“ в прокуратурата

Как да измерим нещо, което не съществува? Българската прокуратура години наред търси отговор на този абсурден въпрос. Тя е длъжна да използва закона срещу организираната престъпност и корупцията, а после да представи на обществото доказателства, че прави именно

³⁵ На пресконференцията е отделено внимание на това, че разкриваемостта на престъпленията драматично намалява, както и на мнението на заместник-главния прокурор Валери Първанов за това, че обвиняемите имат твърде много гарантирани права в съдебното производство.

³⁶ Христовска, Лилия. „Прокуратурата отчете: на всеки четири взлома три са неразкрити“. В. „Труд“ от 11 юни 2008 г.

³⁷ Само три седмици след оповестяването на отчетния доклад прокурори от ВКП продължават да сравняват данни от старата статистика с данни от новата, което отразява невярна картина. На кръгла маса, посветена на корупционните практики, те посочват, че „делата за корупция през 2006 г. са били 1947, а през 2007 г. – само 512, което е спад от 74%“. Истината е, че данните от тези две години вече не могат да бъдат сравнявани. Всекидневниците не регистрират нередността в този порой от числа и приемат новината за 74-процентов спад за скандална. Вж. „Труд“ и „24 часа“ от 30 юни 2008 г.

това. Тази задача е мисия невъзможна. В българското законодателство липсват и двата термина, с които прокурорите са призвани да боравят – в него няма нито понятие „организирана престъпност“, нито „корупция“. На този фон държавното обвинение е обвързано и с още едно изискване: да се придържа към закона. То не може да го дописва, разширява или пояснява, като вмъкне в него нещо, което му се вижда от полза. При две толкова противоречиви задължения остава неясно как точно прокуратурата би могла да спази и двете едновременно – да употреби словото на закона, но да отчете нещо, което не съществува в закона.

Историята на държавното управление отдавна е доказала, че порочни кръгове от този порядък могат да бъдат преодолени с един основен инструмент: публичния дебат. Прегледът на дейността на прокуратурата обаче показва, че тя прибегва до него твърде предпазливо и недостатъчно ангажирано. Класическата формула за това как едно недовъздействие може да се изчисти само при положение, че изобщо е сложено на масата, е използвана неуверено в отчетите на прокуратурата до този момент. Липсата на понятието „корупция“ в българското законодателство е развенчана едва в отчета, представен през 2008 г. Що се отнася до това, че в закона липсва понятието „организирана престъпност“, това изобщо не е дискутирано в отчетите. Точно обратното, прокуратурата е сметнала за нужно сама да се справя с противоречието, пред което е изправена, без да обясни първопричината за него. С това е поела отговорност, която не ѝ принадлежи изцяло.

В хода на календарната 2007 г. прокуратурите в страната са ползвали различен критерий за това кои точно са „делата за организирана престъпност“. Окръжната прокуратура в Пловдив, например, е групирала в списък както делата, заведени срещу „организиран престъпни групи“, така и тези, които са „от висок обществен интерес“. Последното понятие липсва не само в Наказателния кодекс, но и в разбиранията на прокуратурата, която няма единен и еднозначен отговор на въпроса какво точно е общественият интерес (вж. по-долу). Окръжната прокуратура в Русе пък притежава списък с делата, водени само срещу организиран престъпни групи³⁸. Софийската градска прокуратура, която по закон има задължението да гледа дела срещу всички магистрати и политици с имунитет, притежава списък на делата, образувани срещу организиран престъпни групи, но вътре попадат и делата, които представляват висок обществен интерес, които са водени срещу лица с имунитет, или които са свързани с някои почувствителни за обществото престъпления. Различните критерии впоследствие са преодолени в общия доклад на институцията за дейността ѝ през 2007 г., но те добре илюстрират ситуацията, в която се намират прокурорите: да знаят преди всички останали, че значимостта на едно престъпление не се измерва непременно с цифровото изражение на обвинението, но в същото време да отчитат, че не е въведен стандарт, който да заложи адекватно и унифицирано обобщение на „истински важните“ дела.

³⁸ Този термин е заложен в член 321 на Наказателния кодекс.

³⁹ Това означава, че става дума само за онези дела, в които фигурира обвинение по член 321 от НК.

Прокурорите, които бяха помолени за неформален коментар, единодушно заявиха, че за тях всички дела са от обществен интерес, тъй като делата по условие се гледат в името на обществен интерес – от битовата кражба до трафика на хора. Що се отнася до „високия“ обществен интерес, запитаните прокурори заявиха също така единодушно, че той е измерим само чрез медиите, но измерим субективно, тъй като отново не е ясно кои вестници трябва да се смятат за представителни, нито пък колко публикации по дадено дело биха изпълнили изискването за „високия“ интерес.

Неформалните разговори открояват картината на драматична изолация на гържавното обвинение от публичната сфера: дебатът се води в затворен кръг, макар че поставя въпроси от фундаментална за обществото важност. Събеседниците бяха напълно открити за такива разговори, но ги водиха с априорната увереност, че разискват проблеми от вътрешно институционално естество, които, без да са секретни, просто не са интересни за външния свят.

Въпросът кое е „истинското“ дело срещу организираната престъпност и как да го познаем сред морето от дела може да звучи наивно, но е напълно разбираем, ако погледнем делата за корупция, гледани през 2007 г. Младият пловдивчанин Акденис Реджепов не е единственият, изправен пред правосъдието за опита си да „почерпи“ полицаи. Само в София те са общо осем. Родени са предимно в малки и средни градове (от Златна Панега до Павликени), само двама са със средно образование, останалите – с основно. Само двама са предложили 40 лева, останалите – по-малко (от 10 до 20 лева). Само един е карал луксозна кола (BMW). Някои от тях казват пред съда, че полицаите са тези, които са им искали пари, а те са нямали повече в себе си. Един се признава за виновен, но някак с недоумение: не са ми искали парите, казва той пред съда, аз сам ги дадох, но то е защото така се прави. Причините, поради които са спирани от КАТ, варират от рутинна проверка до регистрирано провинение – двама са карали пияни, един е бил без колан, друг е минал на червено, трети не е имал аптечка. В съдебните решения няма равномерност – трима са били осъдени на пробация, двама са били оправдани, останалите все още чакат изхода от делата. Нито един от тях не е станал герой на вестникарски репортаж.

Наред с тези дела СГП е внесла в съда и други, наравно отнесени към престъплението „подкуп“. Сред тях попада едно от онези, които най-стриктно се наблюдават от Европейската комисия – за злоупотреби с еврофондовете. Друго дело, което се гледа на фона на масовата загриженост от „купуването на гласове“ за местната власт, разисква системни подкупи, взимани от представители на местната власт в Перник, за да гарантират спечелването на обществени поръчки. Трето пък е свързано със скандална личност – известен рецидивист в кражбата на коли, а четвърто – със случайно спрял от КАТ индивид, който превозва в багажника си не просто оръжие, но и заглушители за него. Пето пък е шумното дело срещу шефката на митница „Горубляне“, което съдържа поне три признака, класиращи го в автентичната група на организираната престъпност: транснационалност на престъплението, контрабанда на стоки и трайна престъпна структура, функциони-

раща със съдействието на държавен орган. И така общо до двайсет дела, но без никакъв шанс за разграничение.

Причината е в това, че текстовете на Наказателния кодекс, които описват явлението „подкуп“ не поставят граници за размера му⁴⁰. Десетте лева за полица и двайсетте хиляди евро за член на комисия, оперираща с европейски фондове, се определят с една и съща дума. Когато ръководителят на дадена прокуратура е помолен да съобщи колко дела за подкуп е внесъл в съда, той няма друг избор, освен да приравни Акденис Реджепов до всички останали, които са корумпирали държавни служители в името на далеч по-мощни цели и с далеч по-съществени суми. Това означава само едно – че въпросът към прокуратурите в страната за това колко дела за подкуп са гледали е бил зададен неправилно. Иначе не би бил произведен толкова погрешен отговор.

Повечето прокурори не виждат „правилен“ начин за задаване на въпроса. Виждат само „законосъобразен“ начин: да се следват текстовете от Наказателния кодекс и да се разясни на публиката, че именно там, а не в Съдебната палата, важното е смесено с маловажното. Почти по същия начин е преценил и главният прокурор, когато се е озовал пред трудната задача да намери критерий за измерване на дейността по нещо, което не съществува в правния свят (жорганизираната престъпност⁴¹). Избрал е законосъобразния път, но без да навлиза в обществен дебат за това, че очакванията от него са нереалистични. Той просто е заменил един критерий с друг. С вътрешна инструкция, засягаща отчитането на делата, данните на прокуратурата за 2007 г. са доведени до максимална безупречност от гледна точка на законодателството. Оттук нататък под изрази „дела срещу организираната престъпност“ прокуратурата разбира само онези дела, които са заведени по член 321, предвиждащ наличието на „организирана престъпна група“, или по други текстове, които предвиждат, че виновникът е действал по поръчение на такава група.

Така широкото гражданско понятие „организирана престъпност“ се оказва приравнено с тясно специализираното „организирана престъпна група“. И макар да е спорно, че едното понятие е синоним на другото, в дадения случай прокуратурата е следвала абсолютно буквално разбиранията на ООН. Международната организация е създател на конвенция, която в заглавието си съобщава, че е насочена „срещу транснационалната организирана престъпност“⁴¹. В текста обаче през цялото време става дума за „група“. От края на 2007 г. в България е въведен същият подход. Излишно е да уточняваме, че макар и да е безукорен от законова гледна точка, новият критерий би изхвърлил от групата на „организираните престъпници“ самия Ал Капоне, тъй като единственото му престъпление, доказано в съда, е това за нарушение на данъчното законодателство.

⁴⁰ Размерът на подкупа се отразява само на размера на присъдата.

⁴¹ United Nations Convention Against Transnational Organized Crime. Гласувана от Общото събрание на 15 ноември 2000 г. и влязла в сила 29 септември 2003 г. <<http://www.unodc.org/documents/treaties/UNTOC/Publications/TOC%20Convention/TOCebook-e.pdf>>

Прегледът на отчетите на прокуратурата показва, че търсенето на дефиниция е процес, който отнема твърде много време, спорадично се разкрива пред публиката и не се отличава с незабавна успешност на резултатите. Проблемът с „организираната престъпност“, например, е решен радикално и наведнъж, според законодателния модел. Проблемът с „корупцията“ пък се обсъжда вече две години и половина. Той е сложен на масата още в първия годишен отчет на Борис Велчев – този за 2006 г.⁴². Там е даден първият предупредителен сигнал за това, че обществото и политиците, които то е излъчило, говорят на език, който законодателството не владее. По тази причина там е казано, че „прокуратурата използва работно понятие за корупция“, като изразът „работно понятие“ е дебело подчертан. Даден е и втори сигнал: че хаосът в понятията позволява произвол⁴³ в отчетността, като вписва в графата „корупция“ „всички възможни престъпления по Наказателния кодекс, при които е налице злоупотреба с власт и/или нарушаване на служебни задължения с цел пряко или косвено извличане на каквато и да било [облага]“. Както се разбира от текста, манипулацията с числата е била въведена още през 2002 г. (Никола Филчев), наследена от Велчев през 2006 г., предпазливо обявена за несъстоятелен подход през 2007 г., но поправена едва през 2008 г., когато прокуратурата признава за основателни досегашните критики за това, че „проявява неразбиране на понятието корупция и отчита за корупционни изключително широк обхват престъпления“. С доклада си, обявен през 2008 г., Велчев смята, че тези критики „са преодолени“.

Прегледът на отчетите обаче опровергава главния прокурор. Съдържанието им показва, че реформата в начина на отчитане, въведена през тази година, не е във финалната, а в началната си фаза. Все пак тъкмо в реформирания отчет 20-те лева за подкуп на полицаи се озовават на едно място с 11-те хиляди за купуване на общински лиценз. Дългото време, което отнема промяната на нещо толкова сложно като статистически данни, е само една от пречките за преодоляване. Другата е далеч по-съществена: да се намери език, който да помири градския речник с този на законодателството. Вероятно няма правилно решение на този въпрос. Но едно от възможните е по-нататъшното сегментиране на статистическите данни. Само раздробяването на престъпленията би могло да им даде лице и характер, да открие тенденции и да нарисува разпознаваема от публиката картина. Това, разбира се, е постижимо само при наличие на консенсус в прокуратурата по един въпрос: *пред кого е отговорна?*

Много цифри = малко данни

321 – 135 – 114 – 80 – 61 – 50 – 43 – 5 – 3 – 47 – 5. Тези единайсет числа са част от хиляди други, публикувани в годишния отчет на прокурату-

⁴² Вж. Доклад на Прокуратурата на Република България за 2006 г. Раздел IV Наказателно производство по приоритетни за Прокуратурата направления. Достъпен на адрес <<http://www.prb.bg/php/fulltext.php?news>>

⁴³ Докладът не използва този израз, но достатъчно ясно го заменя с многословие.

рата за 2007 г. Те са поместени в абзац от 6 реда⁴⁴, който илюстрира дейността на институцията по най-травматичния за обществото въпрос: организираната престъпност. Всяко от числата би следвало да отразява прокурорска дейност, свързана с чувствителните дела. Ето какви са тези показатели:

- наблюдавани производства;
- процент от наблюдаваните производства;
- новообразувани досъдебни производства;
- решени досъдебни производства;
- внесени в съда прокурорски актове;
- процент от внесените прокурорски актове;
- спрени досъдебни производства;
- прекратени досъдебни производства;
- брой обвинителни актове, внесени в съда;
- осъдени лица;
- оправдани лица.

Този терминологичен апарат не е обяснен. Публиката е оставена да гадае каква е разликата между един „прокурорски“ и един „обвинителен“ акт; каква е разликата между „спрени“ и „прекратени“ производства; какво точно означава „решено“ досъдебно производство. Числата се добавят към неясните думи, за да образуват изречения, от които не може да следва ново твърдение.

Примерът с единайсетте числа, обвити с ведомствен жаргон и поместени в шест реда, отговаря на най-детайлната информация за един малък сегмент от делата – тези, които са заведени срещу организирана престъпни групи. Казано на езика на социолозите, това е разбивка. Няма по-конкретна информация от тази. В нея липсва какъвто и да било качествен показател. Що се отнася до количествения, той не може да бъде използван, защото не е еднакво приложен към всички дела, заведени срещу организираната престъпност – за престъплението „изнудване“, например, не е известен броят на внесените обвинителни актове, докато за престъплението „трафик на хора“ такъв е посочен. Най-често пороят от числа не се съотнася с други цитирани числа: не е ясно, например, дали внесените обвинителни актове са резултат от разследване, което е започнало през отчетената година или са резултат от дългогодишен труд. Липсата на подобна съпоставка позволява злоупотреба като тази: едно от делата, отчитани по-рано като „организирана престъпност“, се отнася до длъжностно присвояване в скромни размери, чийто автор от 1992 г. е в неизвестност. Също така не е ясно дали обвинителните актове се внасят за първи или за пореден път. Липсата на подобно уточнение не позволява да се разграничат автентични успехи на прокуратурата, регистрирани през последните две години, когато редица дела достигнаха до съд без излишно забавя-

⁴⁴ Доклад на Прокуратурата на Република България за дейността през 2007 г. Раздел 4, т. 2.1. <<http://www.prb.bg/php/fulltext.php?news>>

не или връщане от страна на съда. Но те са изгубени в общата маса наследени дела, които всяка година биха могли да се отчитат като нови, тъй като ежегодно по тях се внася поредният обвинителен акт.

Независимо от натрупването на количествени показатели в минимум пространство, редките числа, които имат връзка помежду си, са отделени едно от друго и това затруднява съпоставянето. Това води и до обикновени грешки, които с лекота остават незабелязани. Такъв е случаят с изчисляването на проценти – делът на общоопасните престъпления е посочен като 2 %, макар че няма величина, от която такъв резултат да може да се получи. Ръстът на „преписките“ за организирана престъпност, наблюдавани от ВКП, през 2006 г. са били 201, а през 2007 г. – 261, като от това твърдение е направен неверният извод, че ръстът е 57%. Трети пример пак се отнася до противоречиви данни за едни и същи показатели: според Раздел IV на отчета през миналата година е имало 22 осъдени за трафик на наркотици, а според Раздел I те са били 5. Четвърти проблем е систематичната липса на числото нула. Например, в случаите, когато присъди по даден казус не са произнесяни, авторите на отчета просто не включват показателя „присъди“, вместо да посочат число, следвайки общата насоченост на текста към количествени измервания. Така читателят е оставен да избира между „няма присъди“ и „няма данни за присъди“, като с лекота би открил аргумент и за двата противоречиви извода.

Липсващи показатели

Някои от количествените показатели са останали извън отчета. Такъв е случаят с броя на обвиняемите: той не е известен. За сметка на това данните за обвиняемите спорадично⁴⁵ се сегментират до „осъдени лица“, „оправдани лица“ и „лица, задържани под стража“. Последните три числа имат твърде съмнителна тежест, ако не е ясно какъв е техният дял от цялото. Сравнен с броя на обвинителните актове, броят на обвиняемите би могъл да открие тенденция за раздробяване или обратното, за окрупняване на делата. От това биха могли да се направят изводи за това кой от двата подхода (ако наистина има такива) води до по-успешни резултати. Засега това не е възможно.

Втори липсващ показател е този, който би придал плътност на неясния за публиката израз „прокурорски актове“. Прокурорските актове включват в себе си обвинителни актове, споразумения с обвиняемия и предложения за налагане на административно наказание. От приложената таблица се вижда, че понякога отчетът съобщава за броя на обвинителните актове по различни видове престъпления, но никога не говори за останалите два типа документи. Тук е особено драматична липсата на данни за сключени споразумения с обвиняемия. Все пак тема-

⁴⁵ Броят на осъдените е посочен за случаите на организирана престъпна група, трафик на наркотици или хора, но не и за случаите на изнудване, на митнически престъпления или пране на пари. Броят на задържаните под стража е посочен общо за цялата категория „организирана престъпност“ и не е разбиван на сегменти. Броят на оправданите е посочен само за случаите на организирана престъпна група, но не и за всички останали случаи.

та придоби публичност след като този нов инструмент беше използван в делото срещу Димитър Желязков (Митьо Очите).

Трети липсващ показател е този за делата, отстоявани пред съда. Отчетът подробно информира колко дела за организирана престъпност се намират във фаза разследване, но не и за общия брой на делата, които са вече в съда. Съответно няма информация за това колко дела в каква съдебна фаза се намират, какви присъди се произнасят по тях на различни инстанции, колко пъти прокурори сами са оттеглили обвиненията си, колко пъти и в кои случаи са сметнали за нужно да протестираат, да променят обвинителни тези, и т.н. Съдебният процес е онзи елемент от правосъдието, който изцяло отсъства от доклада в частта му за организираната престъпност.

На фона на количествения преглед на делата прокуратурата предлага и анализ, публикуван под заглавието „Проблеми и предложения. Законодателни проблеми“. Ето предложенията, които според прокуратурата биха могли да подобрят работата ѝ върху дела, свързани с организираната престъпност:

- да се разширят правомощията на следователите да разследват дела, свързани с организираната престъпност. Дознателите нямат нужната квалификация и бавят разследванията, като увеличават натовареността на прокурорите. За сметка на това следователите са компетентни, но нямат правомощия;
- да се създаде централизирана структура за противодействие на организираната престъпност. Тя би могла да приложи най-съвременни стратегии, като работа на екипен принцип и пресяване на делата;
- да се подобри взаимодействието между прокуратурите;
- да се формулира модел за организация и структура на специализираните звена;
- да се изготви сравнително-правен анализ на законодателството на ЕС.

Без да коментираме съдържанието на направените предложения, не можем да не отбележим, че те по никакъв начин не произтичат от очертаната току-що количествена картина. Нито един от поднесените факти, свързани с дела срещу организираната престъпност, не позволява разсъждение върху качеството на дознателската дейност, нуждата от нова структура, от по-добро взаимодействие или от сравнително-правен анализ⁴⁶.

Отчетният доклад на прокуратурата не позволява извод за това как институцията разглежда и как работи срещу организираната престъпност. Критерият за това кои дела следва да се разглеждат като дела срещу организирана престъпност не е посочен изрично; количествени-

⁴⁶ Кохерентност между факт и извод се забелязва само в твърдението за натовареност на прокурорите.

те показатели са подбрани неясно и не се прилагат равномерно към всички разглеждани сегменти от дейността на институцията; качествени показатели липсват; данните за разследвания са обилни за сметка на данните за съдебния процес; нарушена е причинно-следствената връзка между факт, анализ и извод.

Такова натрупване на нередности може да се обясни само с най-граматичния факт, отнесен към отчетния доклад на прокуратурата: той не съдържа методология. В обемния доклад няма такава глава.

Ако трябва да очертаем представите на прокуратурата за това какво е организираната престъпност и ако в рамките на този въпрос използваме само и единствено публичния годишен отчет за дейността на институцията, резултатът би изглеждал така:

- организираната престъпност има определен обсег на действие и начин на функциониране: тя извършва трафик на наркотици и хора, изнудва и пере пари, като прави всичко това в рамките на трайни структурирани групи от над трима души;
- престъпленията се извършват в безкрайното (неназовано) време и в глобалното пространство;
- престъпленията нямат мащаб, нито потърпевш;
- зад организираната престъпност не стоят лица, нито техен обобщен портрет.

Според това как прокуратурата вижда себе си в противодействието на този феномен, картината изглежда така:

- разследването на организираната престъпност е измеримо с броя документи, които то произвежда;
- съдебният процес срещу организираната престъпност е несъществен аспект от дейността на прокуратурата;
- съдебният процес е успешен, защото често води до осъдителни присъди;

Ако вземем за изходна точка отчета на прокуратурата и сравним написаното в него с обществените очаквания, резултатът би бил еднозначен: това са два полюса. Всичко, което обществото определя като приоритетна грама на страната, се превежда в доклада като брой папки за преместване. Ако сравним отчета с медийните публикации, ще отбележим още едно непреодолимо противоречие: според вестниците в страната няма нито един осъден голям престъпник, но според отчета има цели 77.

Организираната престъпност в обвинителните актове на прокуратурата

Видове разследвани престъпления

Общият отчет на прокуратурата и конкретните дела, внесени през 2007 г. с обвинителни актове, представят две различни картини на разследваната организирана престъпност. Докладът откроява съществен количествен превес на делата, образувани срещу „организиран престъпни групи“, без да се фокусира върху дейността, която тези групи са упражнявали (вж. Таблица 5, стр. 40). Като следващи по численост обвинения са посочени тези за разпространение на наркотици, за изнудване, за трафик на хора и т. н. Тези групи дела по никакъв начин не биха могли да участват в една обща парадигма. „Организираната престъпна група“ е израз, който не разкрива самостоятелно престъпление (каквото е трафикът на наркотици, например), а само функционалната и структурна единица, която го е осъществила. Превратната йерархия на разследваните престъпления би могла да породи тавтологичния извод, че организираната престъпна група е основното престъпление, извършвано от организираната престъпност.

Ситуацията се променя в момента, когато анонимните числа от отчетта се заменят с конкретни дела, зад които стои сюжет и действащи лица. Съдържанието на тези дела разкрива по-пълноценна картина за видовете престъпления, разследвани от прокуратурата. Картината се оказва и по-близка до онова, което обществеността очаква от прокурорите. Абсолютно необяснимо е защо, при това положение, прокуратурата е неспособна да открие тази близост в своите отчети.

Според делата в три от петте апелативни прокуратури на страната, разследваната организирана престъпност е извършвала следните действия:

- С помощта на митниците е вкарвала контрабандни стоки⁴⁷;
- С помощта на две софийски общини и на митниците е източвала ДДС⁴⁸;
- С помощта на висши държавни служители е отклонявала пари от държавни институции, а после ги е препирала или просто присвоявала⁴⁹;
- Изпирала е пари или е присвоявала пари, с които е извършвала финансови операции⁵⁰;
- Организирала е трафик на жени⁵¹;

⁴⁷ Дела на СГП, разследващи митница „Горубляне“ и митница „Калотина“; дело на Окръжна прокуратура – Хасково; дело на Окръжна прокуратура – Русе.

⁴⁸ Дело на СГП за източване на над 7,5 милиона лева от държавния бюджет. Дело на Окръжна прокуратура – Хасково, за около 50 милиона лева.

⁴⁹ Дело на СГП, разследващо длъжностно престъпление в държавния резерв.

⁵⁰ Дела на СГП, едно от които разследва престъпление за над милион и половина долара.

⁵¹ Дело на Окръжна прокуратура – Русе.

- Произвеждала е фалшиви пари и фалшиви паспорти⁵²;
- Отвличала е хора, които остават безследно изчезнали⁵³;
- Търгувала е с всякакви наркотици и е взривявала конкуренцията на този нелегален пазар⁵⁴;

Повечето от предполагаемите извършители на тези престъпления са познати на широката публика благодарение на пресата. „Гангстерската“ част е сочена като близко обкръжение на хора, определяни към датата на убийството им като босове на подземния свят – Константин Димитров – Самоковеца или на Антон Милтенов – Ключа⁵⁵. „Белите якички“ са описвани в десетки медийни публикации, свързани с ощетяване на държавния бюджет.

От гледна точка на вида престъпления това са разнородни, но системно проявявани действия на местната високо рискова престъпност. Списъкът покрива теми, които всекидневно се коментират от пресата в продължение на години – измами с ДДС и източване на държавния бюджет, митническа контрабанда, отвличания, взривове. С незначителни корекции така се описват класическите дейности на организираната престъпност и в научната литература. Конкретизираният поименен списък с делата, водени срещу организираната престъпност, показва, че поне част от тях отговаря на две важни условия: зад него стои разпознаваема за обществото картина на престъпността и разпознаваема в глобален мащаб дейност, свойствена на организираната престъпност.

Разследвани структури в престъпния свят

Обвинителните актове, внесени в съда през 2007 г., разкриват множество структури на престъпния свят, които не кореспондират помежду си. Би могло да се каже, че организирани престъпни групи отговарят на броя обвинителни актове. Част от тези групи функционира твърде кратко време и в твърде ограничен периметър, повечето не се ръководят от дълготраен план за действие с разпределени функции на участниците, а поне половината оставят впечатлението, че групата няма лидер или че той е някъде извън обвинителния акт. Иначе казано, в структурирането на организираната престъпност не се забелязва именно структура.

Една от престъпните групи, създадена в Ловеч, е функционирала в продължение на около три години. Тя е представлявала своеобразен консорциум от шестима лекари, близаци в местната комисия за издаване

⁵² Дела на СГП, завършили с присъди.

⁵³ Дело на СГП.

⁵⁴ Дела на СГП и на окръжните прокуратури в Плевен, Пловдив, Хасково и Русе.

⁵⁵ Д. „Звездните“ медийни дела, разбира се, са тези срещу братя Маринови (Големия и Малкия Маргин), Димитър Желязков – Митьо Очите или Георги Георгиев – Пурата. Те обаче не попадат в предварително зададения обхват на настоящото изследване или не са изследвани, защото делата са секретни.

на удостоверения за инвалидност. В обвинителния акт се посочва, че десетки автентични хора с увреждания не са получили полагащите им се удостоверения, като на тяхно място ТЕЛК е обявил за инвалиди към 300 души в прекрасно здравословно състояние. Последниците от подобен акт са свързани с редица привилегии, полагащи се на хора с трайно намалена работоспособност (от пенсия до освобождаване от мита при внос на автомобили)⁵⁶.

Друга група от трима души е сплотила в интернационален консорциум българин, нигериец и австриец, разчитащи на помощта на сириец, еквадорец и руснак. Тя е съществувала само месец и половина, но през това време е успяла да се организира така, че да обиколи два континента и да внесе в България висококачествен кокаин от остров Кюрасао⁵⁷.

Трета група е включвала двама обирджии, от които един е непълнолетен. Тя е действала на територията на Русе, като за четири месеца е откраднала десетина коли и е разбила още толкова магазини и домове⁵⁸.

Трайността на групите, мащабът и предметът на дейността им в тези три примера са твърде разнородни. Един оставя подозрението, че в групата няма автентично лидерство и че проявата е твърде локална, друг – че става дума за престъпление със световни мащаби, но не докрай изяснено авторство, а трети – че дълготрайно функциониращите престъпници са равнопоставени нарушители на Хипократовата клетва.

Причината за тези несъответствия се намира в чл. 93 т. 20 от Наказателния кодекс, въведен през 2002 г. В него е формулирано явлението „организирана престъпна група“, което прокурорите са длъжни да следват.

Текстът съдържа две противоположни гледни точки към стандартите за трайност и структурираност на организираните престъпни групи. Той гласи: *„Организирана престъпна група“ е структурирано трайно сдружение на три или повече лица с цел да вършат съгласувано в страната или чужбина престъпления, за които е предвидено наказание лишаване от свобода повече от три години и чрез които се цели да се набави имотна облага. Сдружението е структурирано и без наличие на формално разпределение на функциите между участниците, продължителност на участието или развита структура.“*

В две последователни изречения законодателят е обявил организираната престъпна група за „структурирано“ сдружение, което обаче може да няма развита структура. Предложена е също така оригинална хипотеза: че в една структура може и да няма разпределение на функциите.

Що се отнася до трайността на сдружението, тя не е определена във времето, но е заявена като необходимо изискване, за да може това да се смята за „организирана престъпна група“. Вече и без това снабдена

⁵⁶ Дело на Окръжна прокуратура – Ловеч.

⁵⁷ Дело на СГП.

⁵⁸ Дело на Окръжна прокуратура – Русе.

с неясна трайност на съществуването си, групата може да включва в себе си и спорадично навлизащи членове.

Изправени пред този текст прокурорите са свободни да определят като организирана престъпност всякакви събрани накуп индивиди, изпълняващи престъпна роля според обстоятелствата, както това би могло да се случи в банален процес за съучастие. Истинска изненада е, че през последната година обвинението така пестеливо се е възползвало от тази подарена възможност.

В защита на законодателя би могло да се каже, че той несръчно е възпроизвел недоразумение, заложено в Конвенцията на ООН. Нейният член втори също така предвижда трайност на сдружението за „определен период от време“, а също и наличието на структура без развита структура. В него обаче е добавено това, което липсва в българския Наказателен кодекс: че групата не може да бъде образувана на случаен принцип за извършване на непосредствено предстоящо престъпление. Към това можем да добавим, че механичното преписване на чужди текстове изисква пълно възпроизвеждане на целите, с които текстът е създаден. Конвенцията на ООН е замислена за преследване на *транснационални*, а не на локално действащи организирани групи. Международният елемент в действието на организираната престъпност е онази основна характеристика, която би ограничила хаоса в понятията и би въвела разграничение за мащабите. Това би била първата законодателна предпоставка за това, че „истинската“ организираната престъпност (кокаинът от остров Кюрасао) няма да бъде приравнена до „обикновеното“ тежко престъпление с рецидив (кражбите по улиците на Русе). До възникването на подобно разграничение в законодателството прокуратурата е свободна и неуязвима да прилага текста неравномерно, като всеки път преценката е оставена на вътрешното убеждение на съответния обвинител.

Част III

Медии и прокуратура

„Липсващ“ съдебен процес

Прегледът на интереса на двата централни всекидневника към делата за организирана престъпност разкриват следната картина: престъпленията се документират педантично и обилно към времето на ареста, но разискването им в съда рядко привлича вниманието. Често пъти присъдата също остава извън вестника.

Този подход възпроизвежда отношението на самата прокуратура към съдебния процес, волно или неволно отразено в отчета за дейността ѝ. В отчета за 2007 г. обвинението не проследява хода на делата си срещу организираната престъпност в съдебната им фаза. Малко вероятно е подобно положение да бъде удържано във времето. Евентуална промяна в подхода на прокуратурата със сигурност би се отразила и на подхода на вестниците.

Стандартното обяснение на диспропорцията в интереса на всекидневниците гласи, че медиите имат по-надеждни източници сред органите на МВР и следствието/гознанието, отколкото сред съда и прокуратурата. Твърди се, че по тази причина читателят научава максимум информация за състоялото се престъпление и минимум – за това как обвинението се отстоява в съда. Прегледът на публикациите и информацията от делата на прокуратурата частично потвърждават това обяснение. Сред делата, започнали съдебната си фаза през 2007 г., бяха открити дори и такива, чиито доказателствен материал е отразен с точност до сто процента, и то преди да е бил предаден на страните по делото. На този фон е необяснима пестеливостта, с която се пише за съдебния процес, макар че той, за разлика от досъдебната фаза, е публичен. При такава диспропорция на интереса читателят би могъл да остане с убеждението, че с дейността на полицейските органи завършва, а не започва процесът за постигане на справедливост.

В случаите когато информация от съдебните зали все пак е публикувана, прави впечатление начинът на поднасяне на фактите. В информацията често липсват данни за участниците в процеса – съдии, прокурори и адвокати. Имената по правило са заменени с институции, което омаловажава професионалното усилие (или не-усилие) и не допуска извод за персоналните умения на участниците. Запазването на анонимността е още по-необяснимо на фона на частичната персонификация на отговорностите, предприета от самата прокуратура през 2006 г. – тогава беше излъчен екип от прокурори, който е посветен само на делата за организирана престъпност. С неравномерен успех пресата откроява участието на двама до трима от тях, но по правило запазва мълчание за останалите.

Малкото публикации за съдебните дела често са вместили в информационна бележка, а това пространство не позволява разкриването на контекст. Вероятно по същата причина съдийските решения обикновено не биват обяснявани, нито дискутирани, макар че на страниците на същия този печат нееднократно е обсъждана сложността или несъвършенството на българското законодателство (това е разисквано често на политическите и специализирани страници по време на обсъждания в парламента). Свидетелските показания са цитирани без уточняване на стойността им за защитата или за обвинението. Стандартите за доказване на заявеното от прокурора престъпление не се посочват. Често пъти съдържанието на обвинителния акт е поменено със знание за самото престъпление от времето на ареста, а това най-често не са съвпадащи величини. Така малкото публикации от съдебната зала придобиват по-скоро екзотичен вид: в тях няма действащи лица, но е съобщено действие с непосочени причини, контекст и последици.

„Срамни“ присъди

Обвинявана многократно в това, че не успява да предизвика осъдителни присъди, прокуратурата изненадващо мълчи, когато ги постигне. В отчета ѝ за 2007 г. е записано, че има 77 осъдителни присъди по дела, свързани с организираната престъпност. За контраст, в пресата продължава да пише, че „никой не е осъден“.

Сред 33 от обвинителните актове, внесени в съда през 2007 г. срещу организираната престъпност, се открояват 13, по които впоследствие са произнесени присъди за всички или за част от обвиняемите. Сред тях пресата е открила две – за укриването на експонати от великотърновския музей и за пловдивско дело за наркотици. В първия случай са коментирани ниските условни присъди, постигнати след съкратено съдебно следствие (от 5 месеца и 18 дни условно до 2 години и 11 месеца условно за петимата обвиняеми), а във втория са приети с одобрение високите присъди, произнесени след пълноценен процес (от 4 години и половина до 9 години и половина затвор за петимата обвиняеми).

Останалите 11 дела с присъди по тях не са стигнали до страниците на печата и най-вероятната причина за това би могла да бъде липса на информация, подадена от самата прокуратура. Въпросът за това защо един прокурор би потулил своя безусловен успех, намира отговор във вида на присъдите – те са ниски. А са ниски, защото повечето от тях са произнесени след споразумение с прокурора.

Сред делата, проследени в рамките на това изследване, бяха установени общо 15 обвиняеми по 7 дела, които са сключили споразумения и са били осъдени. Нито един от тези случаи не е стигнал до медиите, а ако е стигнал, не е бил приет от тях като съществен факт.

Сред многобройните противоречия в нагласите към организираната престъпност на медиите и прокуратура, противоречивото отношение

към инструмента „споразумение“ заема челни позиции – от една страна то се прилага достатъчно често и напълно успешно, но от друга се смята за срамно да си постигнал присъда не в процес, а чрез договор с престъпник.

Споразумението е класически инструмент на правосъдието в англо-санксонския свят, който в последните 20 години упорито си проправя път и в континентална Европа. То гарантира експедитивност на резултатите, отменя нуждата от пълноценен процес, спестява пари на данъкоплатеца и оставя място за други дела в съдебните зали. В България споразумението беше наложено от законодателя без подobaващ дебат и впоследствие това постави цялата съдебна система пред нуждата да се оправдава за това, че спазва закона. Смуцението на прокурорите е напълно обяснимо: преди да обяснят каквото и да било по съответното дело, те отново са отбранителна роля. Този път трябва да обяснят „защо преговарят с мафиоти“ или защо ги „пускат на свобода“ (много от присъдите са условни).

Въпросът за това доколко е уместно споразумението с голям престъпник е част от съвсем друг въпрос, който обикновено не се дискутира: кой съдебен процес трябва да се смята за успешен? Този, който е завършил с осъдителна присъда или този, който е достигнал до финал, независимо какъв е той? Двусмисленото отношение към споразуменията изразява двусмислен отговор и на този въпрос.

Част IV

Изводи

Понятиен хаос

Медиите и прокуратурата са по равно изложени на риск от прекомерната употреба на изрази „организирана престъпност“. Заг този политически термин медиите не открояват специфично съдържание, но са принудени да го използват, доколкото той е сред основните теми на вътрешната и външната политика на страната. Същата принуда се отнася и до прокуратурата: тя е длъжна да отчете напредък в делата си срещу организираната престъпност, като приложи закона, макар че тъкмо в законодателството този термин отсъства.

Повсеместната употреба на израз с неясно съдържание, както и отчитането на дейност по него, произвежда допълнителен риск, отнесен към обществото: то е свободно да смята, че организираната престъпност е всичко и нищо едновременно. Неизясненият понятиен апарат ощетява гражданите и от възможност за трезва преценка за напредъка на държавното обвинение. При толкова чувствителна за страната тема, приета с критично неразбиране за границите на проблема, е остро належащ публичен дебат за дефинициите на термина, ползван от политици, преса и магистрати.

Неясна отчетност на прокуратурата

През 2008 г. прокуратурата измени критериите, по които отчита делата си за организирана престъпност. Новите се отличават със стриктност, отразяваща законодателните граници на понятието „организирана престъпна група“. Тази промяна не е отразена в пресата, макар и да е достатъчно съществена: тя би следвало да анулира всички данни, подавани досега на Статистическия институт, след като е заявено, че досегашната информация не е отразявала адекватна картина.

Този ход обаче е първа, а не последна стъпка в належащото реформиране на частта за организираната престъпност в отчетните доклади. Те продължават да страдат от това, което Европейската комисия определя като ненадеждна статистика. В отчетния доклад не е посочена ползваната методология. Качествени показатели липсват, а количествените са непълни или противоречиви. Все така не се разбира ясно какъв е предметът на делата, нито се проследява техният ход. Не е посочен броят на обвиняемите. Индикаторите са приложени неравномерно към отделните групи дела и това обезсмисля опита тези групи да бъдат сравнени.

Липсващата тема за съдебния процес

Изследването откроява нисък интерес към съдебния процес от страна на пресата и неадекватно отчитане на важността му от страна на прокуратурата. Във всекидневниците превес е даден на публикации за престъплението и за ареста, който го следва, но не и за съдебната фаза от делата. Доколкото именно процесът е средство за постигане на справедливост, този подход е рисков за читателя: той е оставен с впечатлението, че правосъдието е разгадено в момента на ареста. В отчетните доклади на прокуратурата изобщо не е посочено развитието в съдебна фаза на делата, свързани с организираната престъпност.

Споразумението – успешен и неоценен инструмент

Повечето осъдителни присъди по дела, свързани с организирана престъпност (2007), са постигнати с методите на споразумението. Това го превръща в успешен инструмент на обвинението. Но този успех е изненадващо подминаван както от прокуратурата, така и от пресата. Споразумението пести време и пари, приближава присъдата до момента на престъплението и отваря физическо място за нови дела в съдебните зали. То обаче е нов и необяснен от законодателя елемент от правосъдието. България няма традиции в прилагането му. Липсата на дебат обяснява защо пресата го приема по-скоро враждебно (заради ниските наказания), а прокуратурата премълчава или избягва да акцентира върху данни за приложението му в дела срещу организираната престъпност.

Част V

Приложения

Таблица 1

**Количествена употреба на понятията
„мафия“ и „организирана престъпност“,
в публикации от последните 5 години:**

<i>Вестник</i>	<i>2003</i>	<i>2004</i>	<i>2005</i>	<i>2006</i>	<i>2007</i>
„Капитал„	60	40	41	48	31
„24 часа„	94	112	112	109	112
„Труд„	69	163	177	220	180

Таблица 2

**Количествена употреба на изразите
„организирана престъпност“ и „мафия“,
през 2007 г.**

<i>Вестник</i>	<i>Година</i>	<i>Брой публикации, съдържащи изрза „организирана престъпност“</i>	<i>Брой публикации, съдържащи думата „мафия“</i>	<i>Общ брой на публикациите, съдържащи изразите „организирана престъпност“ и „мафия“*</i>
„Капитал“ (седмичник)	2007	20	31	54
„24 часа“ (всекидневник)	2007	29	86	112
„Труд“ (всекидневник)	2007	42	144	180

* От посочения по-долу сбор е изваден броят на публикациите, в които едновременно се използват и двата изрза – „организирана престъпност“ и „мафия“.

Таблица 3

Количествено измерение на публикациите във в. „Ню Йорк Таймс“, съдържащи изразите „Chicago Gangsters“, „Chicago Mob“ и „Al Capone“, в годините, през които Ал Капоне управлява подземния свят в Чикаго

Година	Chicago Gangsters*	Chicago Mob*	Al Capone
1924 ¹	10	42	1
1925	8	39	1
1926	48	52	4
1927	38	39	5
1928 ²	79	38	47
1929 ³	103	40	80
1930 ⁴	210	32	138
1931 ⁵	173	41	220

* Някои от статиите съдържат едновременно и двата изрази. По тази причина общият брой на публикациите не може да бъде прецизно посочен.

¹ 1924 е определена като година на най-кръвавите избори в американската история. Тогава Ал Капоне „купува“ местната власт и полицията в Сисеро, Илинойс. Убити са около 200 души. Към края на годината Ал Капоне оглавява подземния свят на Чикаго.

² През 1928 г. Ал Капоне е обвинен в убийство. Делото не стига до съд.

³ 14 февруари 1929 г. влиза в историята като „Клането на Свети Валентин“. Тогава банда на Капоне убива седем мъже, принадлежащи на противниковия лагер, а впоследствие Капоне убива убийците. Двойното разследване не води до съдебно дело.

⁴ През 1929 и 1930 г. Ал Капоне прекарва 10 месеца в затвора за държане на заредено оръжие.

⁵ През 1931 г. Ал Капоне е обвинен и в същата година осъден за неплатени данъци.

Таблица 4

**Наличие на количествени показатели,
отразяващи дейността на прокуратурата
през 2006 г. и 2007 г.
(само за дела, отчетени като
„свързани с организираната престъпност“)**

	Общ брой на разследванията / брой на разследванията, образувани само през годината	Общ брой на разследваните лица / лица, чието разследване е започнало през годината	Общ брой на делата в съдебна фаза / брой на делата, навлезли в съдебна фаза през тази година	Общ брой на осъдените / осъдени през тази година
Данните присъстват в отчета за 2007 г.	да/да	не/неясно	не/да	неясно/да
Данните присъстват в отчета за 2006 г.	да/да	не/неясно	не/да	не/да

Таблица 5

**Количествени показатели по различните обвинения,
повдигнати срещу организираната престъпност
(възпроизведени са както данните, така и терминологията)**

Назовано в отчета престъпление	Наблюдавани производства / процент от разследваната организирана престъпност (от общо 179)	Новообразувани до- съдебни производс- тва, които са част от посочените в първа графа наблю- давани производс- тва / от тях – решени / от тях – спрени / от тях – прекратени (от общо 101)	Внесени в съда прокурорски актове ¹ / процент от внесените про- курорски акто- ве, засягащи организираната престъпност	Внесени в съда обвинителни актове (от общо 54)	Осъдени / оправдани
Организирана престъпна група (чл. 321 от НК)	135 / 75%	80 / 61 / 5 / 3	50 / 69 %	43	47 / 5
Общопасни престъпления (в случая всички дела са за трафик на наркотици – чл. 354а от НК и чл. 321 от НК)	21 / 2% (посоченият процент не се съотнася към никоя от възможните величини)	14 / 9 / няма данни / няма данни	12 / 72 %	Няма данни	22 (според Раздел IV на отчета) или 5 (според Раздел I на отчета) / няма данни
Престъпления срещу собствеността (в случая всички дела са за изнудване)	11 / 6 %	Няма данни / 11 / 6 / няма данни	3 / 4 %	Няма данни	Няма данни / няма данни
Престъпления срещу личността (в случая почти всички дела са за трафик на хора)	5 (от които 4 за трафик на хора) / няма данни	3 / 3 / 2 / 0	Няма данни	1	8 / няма данни
Престъпления против стопанството (в слу- чая – за престъпление срещу митническия режим)	2 / няма данни	2 / 1 / няма данни / няма данни	Няма данни	1	Няма данни / няма данни
Престъпления против финансовата система (чл. 253 от НК за пране на пари)	2 / няма данни	1 (това досъдебно произ- водство се добавя към об- щия брой на наблюдаваните, а не е част от тях) За това престъпление е посочен нов показател: неприключени досъдебни производства (2)	Няма данни	Няма данни	Няма данни / няма данни
Престъпления против гържавни органи (в случая – дела за трафик на хора; чл. 280 от НК)	2 / няма данни	Няма данни / 2 / 0 / 0	Няма данни	2	Няма данни / няма данни
Престъпления против Републиката	1 / няма данни	1 / нов показател: нерешено досъдебно производство (1)	0	0	0 / 0

¹ Прокурорските актове включват обвинителни актове, споразумения с обвиняемия, постановления с предложение за налагане на административно наказание, искания за налагане на мерки за неотклонение.

